Motion

1983/84:1869

Nils Åsling m. fl.

Hästaveln

Svensk hästavels höga standard är internationellt känd och omvittnad. Landets ingalunda obetydliga export av hästar utgör ett bevis härför. FAO-experter har upprepade gånger under senare år i Sverige ingående studerat det svenska avelsarbetet med arbetshästar, däribland på hingstuppfödningsanstalten Wången. Företrädare för svensk hästavel har nyligen varit kallade till FAO i Rom för att där leda en konferens gällande försöken och strävan att komma till rätta med u-ländernas enorma dragkraftsproblem. Sverige betraktas som föregångare inom bl. a. arbetshästaveln.

Också 1979 års hästutredning (SOU 1982:51) omvittnar i flera sammanhang det svenska hästmaterialets höga och jämna kvalitet.

Nu exemplifierade höga standard inom hästaveln har kunnat nås genom statens ekonomiska stöd, lagen om hingstbesiktningstvång, det svenska hästpremieringssystemet, som i stort sett fungerat mycket bra, vidare avelsorganisationernas ledning och naturligtvis de enskilda uppfödarnas kunnighet och stora intresse för uppgiften. Vad gäller uppfödarna uttrycker hästutredningen saken så: "Avelsurvalet har skett med ledning av den erfarenhet man samlat och som gått i arv generation efter generation."

Redan 1974/75 års oljekris medförde en tydlig omvärdering av draghästens betydelse, i synnerhet för gallringsskogsbruket. Kallblodshingstarnas betäckningssiffror gick upp och efterfrågan på inkörda skogshästar ökade.

Riksdagen har under senare år vid upprepade tillfällen klart visat sin positiva inställning till hästarna och deras effektiva användning i skogsbruket.

Motionerna 1975:1905 (s, c, m, fp, vpk) och 1975:2000 i anslutning till proposition 1975:30 om energihushållningen m. m. berörde draghästens roll framför allt inom skogsbruket. NU (1975:30) anförde bl. a.:

Utskottet delar motionärernas uppfattning att frågan om tillgången på arbetshästar och på rationell utrustning för deras utnyttjande i skogsbruket förtjänar beaktas. Parallellt med att stöd ges åt besparingssträvandena, som syftar till att minska energiåtgången i mekaniserat skogsarbete, bör vissa insatser för att vidmakthålla och utveckla utnyttjandet av draghästar för uppgifter inom skogsbruket kunna komma ifråga.

NU:s betänkande avslutas så:

Utskottet finner det angeläget att draghästarnas betydelse inom skogsbruket uppmärksammas av berörda myndigheter och organ. Önskemål

härom bör enligt utskottets mening understrykas av riksdagen i en framställning till regeringen.

Riksdagen fattade vid sin behandling av ärendet beslut i enlighet med NU:s uttalande (rskr 1975:202).

Regeringen gav senare lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen riksdagens beslut till känna sålunda (1150/75): "Riksdagens beslut innebär bl. a. att draghästarnas betydelse inom skogsbruket uppmärksammas av berörda myndigheter och organ."

Motionerna 1978/79:1965 (c, m, fp, s) och 1978/79:2261 (c, m, s) som båda överlämnades till hästutredningen fick som resultat dels att ett anslag om 140000 kr. årligen utgår till skogsvetenskapliga fakulteten vid Sveriges lantbruksuniversitet för utvecklingsarbete gällande redskap för skogskörning med häst, dels att medel numera utgår för anordnandet av åttaveckorskurser i skogskörning med arbetshästar vid hingstuppfödningsanstalten Wångens.

Också hästutredningen (SOU 1982:51) konstaterar under rubriken Övervägande och förslag, att hästen fortfarande har betydelse inom skogsbruket och framhåller:

> Det finns därför anledning att bedriva hästaveln med inriktning på jordbrukets och skogsbrukets behov. Hästens användning bör stimuleras genom förbättring av redskap och genom utbildning i skogskörning och hästskötsel. På ca 7 300 jorbruksföretag förekommer hästuppfödning. Enligt kommittén behövs insatser för att förbättra hästuppfödningens ekonomi.

På grundval av hästutredningens betänkande Hästavel och hästanvändning (SOU 1982:51) framlägger jordbruksministern i proposition 1983/84:100 bil. 11 förslag till stöd åt hästaveln m. m.

Jordbruksministern förordar

att huvudmannaskapet för hästavelsarbetet överförs från lantbruksstyrelsen till en huvudorganisation bildad av nuvarande hästavelsföreningar,

att det i princip inte bör finnas någon obligatorisk avelsvärdering, där staten skall fastställa minimikvaliteten på avelshingstar (hingstbesiktningstvång).

Statsrådet säger sig dock finna skäl att under en övergångstid bibehålla hingstbesiktningstvånget.

Jordbruksministern föreslår inga medel för den nya huvudmannaorganisationens uppbyggande i annan mån än att det anslag om 810000 kr. som sedan mycket lång tid tillbaka utgår till hästpremiering, hingsthållning, Wången (225000 kr.), avelsorganisationerna för stambokföring samt vissa andra kvalitetsbefrämjande åtgärder under en övergångstid skall utnyttjas "för att klara övergången till den nya huvudmannaorganisationen för hästavelsarbetet". Statsrådet föreslår, att detta anslag sedan successivt helt avvecklas. "Denna avveckling föreslås omfatta såväl det bidrag som lämnas till Wången som bidrag till avelsföreningar och liknande organisationer."

Jordbruksministern säger sig inte ha något att invända mot att

verksamheten vid hingstuppfödningsanstalten Wången överlåts till en stiftelse med ändamålet att främst i norra Sverige främja hästaveln och hästens användning. Han är däremot inte beredd att föreslå att staten skall ingå som delägare i verksamheten.

Hästutredningen (SOU 1982:51) har föreslagit ett årligt bidrag om 1 milj. kr. till den nya huvudmannaorganisationen. Därtill föreslås ett extra engångsbidrag om 3 milj.kr. att utbetalas till organisationen under en period av fem år. Därefter skall inga statliga medel utgå. Vidare förslår utredningen, att 300000 kr. årligen under minst fem år utgår till den föreslagna Wångenstiftelsen och att staten medverkar till bildandet av stiftelsen genom att bl. a. tillskjuta visst kapital.

Vi kan konstatera, att om riksdagen skulle beslut i enlighet med jordbruksministerns förslag, skulle detta innebära ingenting mer eller mindre än en katastrof för flera grenar av svensk hästavel, bl. a. för arbetshästaveln och dess avelsföreningar, som inte kan jämföras med de ekonomiskt bättre rustade organisationer som har anknytning till sporten och ATG (AB Trav och Galopp) eller till riksidrottsförbundet.

Lag om hingstbesiktningstvång

Lagen om hingstbesiktningstvång tillkom 1914 för att förhindra att undermåliga hingstar användes i aveln. Lagen, som med en mindre ändring 1977 alltjämt fungerar väl, innebär att en hingst måste ha betäckningstillstånd för att få användas till andra ston än hingstägarens egna. Betäckningstillstånd utfärdas av en statlig hingstpremieringsnämnd eller dess ordförande.

Enligt samstämmiga uppgifter har lagen om hingstbesiktningstvång varit och är alltjämt ryggraden i svenskt hästavelsarbete.

I anledning av jordbruksministerns uttalade mening, att det i princip inte bör finnas någon obligatorisk avelsvärdering där staten skall fastställa minimikrav och då han pekar på att sådana krav inte finns inom andra djurslag i annan mån än galtbesiktningstvång, bör följande framhållas.

När den artificiella inseminationen infördes inom nötkreatursskötseln blev den dittills gällande lagen om tjurbesiktningstvång överflödig. Seminverksamhetens mycket snabba utbredning skapade förutsättningar för ingående, rutinmässiga analyser och studier av stora dottergrupper vad gäller främst anlagen för en mjölkproduktion, som till kvantitet och kvalitet siffermässigt lätt kan kvantifieras (körtelproduktion). Det bör därtill observeras, att uppbyggnaden av detta informations- och kontrollsystem inom nötkreatursskötseln har varit synnerligen tidsödande och därtill dragit mycket stora kostnader, bl. a. av regleringsmedel.

Hästen är en levande kraftmaskin, som utvecklar energi (muskelproduktion) i olika former, en produktion som inte är lätt att bestämma. I avelsarbetet måste även frågor som rör individens hälsa och sundhet tillmätas

stor betydelse. Det gäller naturligtvis alla våra husdjur, men i särskilt hög grad hästen. Dessa frågor får inte stå tillbaka för det mer kortsiktiga tänkande som sätter den uppnådda prestationen i förgrunden.

Vår häststock omfattar en mångfald raser, vars företrädare har från varandra ofta starkt divergerande uppfattningar vad avser avelsmålsättning och därmed avelsurval. Om lagen om hingstbesiktningstvång, den statliga kontrollen, skulle upphävas, föreligger stor risk för att enbart rena prestationsegenskaper – i synnerhet inom sporthästgrenarna – kommer att bli avgörande, modenycker spela in och andra tillfälligheter inverka på avelsurvalet. Resultatet kan bli att individer med sjukdomar, defekter, låg fruktsamhet och dålig hållbarhet produceras. Risken härför har ökat genom att antalet hingstar i många raser är litet. Flera exempel på denna utveckling finns från den internationella hästaveln.

Från ekonomisk synpunkt men än mer från djurskyddsmässiga utgångspunkter är en sådan avel helt oacceptabel. Redan i dag är f. ö. vissa företeelser inom delar av hästhållningen föremål för stark kritik från en djurskyddsengagerad allmänhet.

Eftersom intresseriktningen är så olika hos de många olika rasernas företrädare, är det av yttersta vikt att ett överordnat från avnämarna fristående organ, som hittills, svarar för kontrollen av avelsmaterialet inom hästsektorn.

Vi anser att lagen om hingstbesiktningstvång måste bibehållas och ligga kvar under lantbruksstyrelsens jurisdiktion.

Huvudmannaskapet för hästaveln

Hästutredningen kunde inte samla enighet om huvudmannaskapets för hästaveln överförande från lantbruksstyrelsen till avelsorganisationerna själva, inte heller om de ekonomiska frågorna. Reservation avgavs på dessa punkter.

Bland remissinstanserna framkom också starkt delade meningar angående huvudmannaskapets överflyttning. Bl. a. vände sig de tre avelsorganisationerna för arbetshästraserna alla var för sig mot den nya tilltänkta organisationen, som man betecknade som orimligt kostnadskrävande och otymplig och därför orelistisk.

Trots utredningens förslag att staten skulle stödja den nya huvudmannaorganisationen med ett engångsanslag om 3 milj. kr. att fördelas på fem år och med 1,3 milj. kr. som årligt bidrag, har arbetshästorganisationerna förklarat sig detta stöd till trots inte ha ekonomiska möjligheter att gå in i organisationen. Detta med tanke på kostnaderna i det längre perspektivet.

Till jordbruksministern överlämnades under hösten 1983 protestlistor, som samlat över 2 500 arbetshästuppfödare och -ägare från hela Sverige, ett antal som betyder att flertalet av de tre arbetshästorganisationernas årsbetalande medlemmar står som undertecknare. Man protesterar mot hästutredningens förslag och kräver att staten även i fortsättningen står som

huvudman för hästavelsfrågorna och att differentierade och ökade medel från totalisatorinkomsterna – 1983: 300 milj. kr. – skall tilldelas arbetshästraserna, som gör landet produktiv nytta genom arbetet i skogen.

I en gemensam skrivelse i oktober 1983 till jordbruksministern uttalar ordförandena i Avelsföreningen för svenska ardennerhästen, Föreningen Nordsvenska hästen och Svenska fjordhästföreningen bl. a. sin förvåning över att utredningens majoritet inte tagit någon hänsyn till de betydande skillnader som föreligger vad gäller ekonomiska förutsättningar, avelsmålsättning och avelsinriktning mellan å den ena sidan sporthäst-fritidshästintressenterna med sina etablerade, starka trav-, galopp- och ridsportorganisationer med kansli- och personalresurser och å den andra sidan lantbrukarna och deras föreningar för arbetshästarna, raser, som genom direkt produktivt arbete gagnar landets skogs- och jordbruk och vars avelsföreningar arbetar i stort sett helt ideellt.

Den av utredningen föreslagna och i propositionen för riksdagen förordade nya huvudmannaorganisationen skall ha en styrelse, en avelskommitté för vardera av fyra rasgrupper, en rådgivande nämnd vari skall ingå veterinär och husdjursgenetiker, en representant för lantbruksstyrelsen och representanter för avnämarna, vidare kvalificerade hästbedömare, centralt kansli med chef, kvalificerad personal på det genetiska och administrativa området samt teknisk personal.

Huvudmannaorganisationen skall svara för utvecklingsarbetet, infordra och arkivera språngrullor och uppgifter om betäckningsresultat, utse och utbilda hästbedömare, planera och ansvara för hästbedömningens genomförande, anordna prestationsprov, föra register över bedömda hästar, utvärdera hästkontrollen och publicera bedömningsresultaten. Huvudorganisationen skall därtill svara för fölregistrering, stambokföring, blodgruppering, frysmärkning och inhämta data över ärftliga egenskaper. I organisationen upprättas en databank med uppgifter om hästar som nu finns och deras anor. För utvärderingen av hästavelsdata och prestationsuppgifter behöver organisationen utveckla ett ADB-program, vilket är tänkt att läggas in i ATG:s datasystem.

Det är, som framgår av ovanstående, ett mycket stort, tidsödande och oerhört kostnadskrävande program, som den nya organisationen skall genomföra. Det framstår som helt orimligt att genomföra för fattiga avelsorganisationer utan mycket betydande ekonomiska tillskott.

Det synes oss i rådande ekonomiska läge oförsvarligt att tvinga hästavelns organisationer att på egen hand bygga upp och driva en huvudmannaorganisation av detta format. Förklarligt synes oss vara, att hästorganisationerna protesterar mot denna kostnadskrävande nyordning. Den kärna av prima hästmaterial som landet äger, får heller inte spolieras genom uteblivet stöd från det allmänna. Detta samtidigt som hästarna över totalisatorn ger statskassan 300 milj. kr. på ett år.

Också hingstuppfödningsanstalten Wången kommer i farozonen, om dess

sedan 1914 erhållna statsbidrag i enlighet med propositionen successivt skall avvecklas. I detta sammanhang bör erinras om att Flyingestiftelsen fått överta det värdefulla hingstmaterialet av staten och därtill fått ett ränte- och amorteringsfritt lån på 2,5 milj. kr, som avskrivs efter fem år.

Även om kopplingen mellan statens totalisatorinkomster och stödet åt hästaveln länge varit bruten, bör i detta sammanhang erinras om att när vadhållning på totalisator infördes 1923 uttalade riksdagen att som uttrycklig förutsättning för medgivande att anordna totalisator skulle gälla att den därav uppkommande vinsten skulle komma den svenska hästaveln till godo.

Man konstaterar också att när ändring av totalisatormedlens redovisning vid olika tillfällen genomförts så har det ursprungliga motivet för totalisatorvadhållningens införande 1923 från ansvarigt håll starkt understrukits.

När dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, P. E. Sköld, i proposition 1947:14 anmälde förslag till åtgärder för hästavelns främjande, ansåg han det "uppenbarligen skäligt att de ytterligare medel, som erfordras för ifrågavarande ändamål i viss mån utgå i relation till totalisatorinkomsterna".

Mot bakgrund av rådande ekonomiska situation och stämningar inom hästuppfödarleden synes det oss inte meningsfullt att i nuläget överföra hästarna från lantbruksstyrelsen och lantbruksnämnderna, som har den färdiga, väl fungerande organisationen för premieringarna och som också bör svara för övervakningen av lagen om hingstbesiktning.

Ekonomi

Då en ny huvudmannaorganisation för hästarna omöjligen kan byggas upp utan väsentliga tillskott från staten, kan det på goda grunder antas vara för staten billigast både i nuläget och på sikt att låta hästavelsfrågorna vara kvar inom lantbruksverket.

Hingstuppfödningsanstalten Wångens som norrländskt centrum för nordsvensk hingtuppfödning, hingststation för varmblodiga och kallblodiga travare samt halvblodshingstar, central för kurser i skogskörning och hästskötsel samt teststation för nya skogsredskap har för främst Norrland mycket stor betydelse. Wångens verksamhet kan å andra sidan inte ses isolerad från utan är direkt beroende av att systematisk nordsvensk hästavel bedrivs i landet med premiering, stambokföring m. m.

De 810 000 kr. som nu sedan mycket länge årligen utgår till premieringar, hingsthållning, Wången samt hästavelsorganisationerna för stambokföring m. m. bör även i fortsättningen utgå. Beloppet bör uppräknas till 1 milj. kr. för att hingstuppfödningsanstalten Wången för sin drift skall erhålla sitt från nuvarande 225 000 kr. till av utredningen föreslagna anslag uppräknat till 300 000 kr.

I detta sammanhang bör framhållas, att de medel som utgått ur anslaget

Främjande av husdjursaveln m. m. rätteligen är hästuppfödarnas pengar, eftersom de utgår ur de hästavelsfonder på ca 7 milj. kr., som tillskapades genom export av arbetshästar till främst Tyskland under första världskriget. Dessa fonderade medel överfördes år 1959 till reservationsanslaget Främjande av husdjursaveln m. m.

Enligt utredningen uppgår de årliga administrationskostnaderna för lantbruksstyrelsen, lantbruksnämnderna och hingstpremieringsnämnderna till ca 1,9 milj. kr. för handhavandet av hästpremieringarna m. m. Även med en uppräkning av anslaget Främjande av husdjursaveln m. m. till 1 milj. kr. kommer statens bidrag till svensk hästavel att understiga 3 milj. kr. eller utgöra mindre än 1 % av statens inkomster på hästarna via totalisatorn.

I samband med behandlingen av hästutredningen ansluter sig jordbruksministern till uppfattningen att hingstuppfödningsanstalten Wången överlåts till en stiftelse med ändamålet att främst i norra Sverige främja hästaveln och hästens användning. Jordbruksministern är däremot inte beredd att föreslå att staten skall ingå som delägare i verksamheten. Detta är en oacceptabel ståndpunkt med hänsyn till att det bör vara ett samhällsintresse att upprätthålla en brukshäststam. Den tidigare regeringen hade i princip medgivit att domänverket skulle representera staten i Wångenstiftelsen. Utgångspunkten var att domänverket är stor markägare i Norrland och även äger mark i omedelbar närhet av hingstuppfödningsanstalten. Det är i och för sig positivt att verket ställer denna mark till förfogande för körarutbildningen i Wången men just detta markinnehav motiverar också att domänverket lämpligen är den statliga part som skulle ingå i Wångenstiftelsen. Även om domänverket bara undantagsvis utnyttjar hästen i sitt skogsbruk finns det ett klart samhällsintresse att verksamheten vid Wången tryggas för framtiden och att det såväl finns en stam av brukshästar i skogsbygden som människor som äger kännedom om och kunnande i hur hästen används i skogsbruket. Det är ett icke oväsentligt bidrag till möjligheten att upprätthålla sysselsättning och boende i många skogsbygder. Det kan dessutom synas vara en rimlig beredskapsåtgärd att behålla en viss häststam. Det kan därför inte vara rimligt att domänverket som är stor skogsägare under hänvisning till sin affärsverkskaraktär ställer sig vid sidan av angelägna strävanden för skogsbygdens utveckling. Vi skulle möjligen kunna förstå denna inställning om det är så att domänverket tänker realisera sitt skogsmarksinnehav i bygder där det alltjämt finns enskilt skogsbruk och därmed också bosättning. Då skulle det vara förklarligt om domänverket vill dra sig undan vad som måste betraktas som gemensamma uppgifter för alla som har ett ägaransvar i skogsbygden.

Det bör också finnas möjligheter att utan större svårigheter från domänverkets sida anslå verkets andel av stiftelsekapitalet, 1 milj. kr. utan att belasta statsbudgeten.

Den ibland utbredda villfarelsen att arbetshästen skulle ha spelat ut sin roll har under senare år mer och mer förbytts i övertygelsen om att hästen vid

sidan om maskinerna har en viktig roll att spela inom skogsbruket.

Allt fler skogsägare uttrycker dock besvikelse över att transportmekaniken i skogen inte motsvarat förväntningarna: Kostnaderna stiger alltför snabbt och de stora maskinerna förorsakar dyra skador på mark och kvarstående trädbestånd.

Det smidiga och billiga hästekipaget har från alla synpunkter stått sig väl i jämförande studier med både vinschlunning och scootertransporter. Hästekipaget är därtill nästan oumbärligt för att få ut skadat virke ur växande bestånd.

Genom det till skogsvetenskapliga fakulteten i Garpenberg utgående statliga stödet för utvecklingsarbete gällande redskap för skogskörning med häst har under de allra senaste åren flera ändamålsenliga och praktiska nykonstruktioner kommit fram. I nuläget är det en strävan att få fram hjälpmedel som underlättar det tunga arbetet med virkets på- och avlastning.

Ungdomens stora intresse att lära sig skogskörning med häst manifesteras utomordentligt väl genom antalet ansökningar till de åttaveckorskurser i skogskörning som anordnas vid hingstuppfödningsanstalten Wångens. Till varje kurs har hittills mångdubbelt fler ungdomar sökt än som kan tas emot.

Vid de skogsdagar med hästkörning på programmet som numera ofta anordnas av lantbruksnämnder, hushållningssällskap, skolor och hästavelsföreningar runt om i landet möter alltid en stor och intresserad publik upp. Inte minst visade detta sig i många län under "Skogens år 1983".

Hemställan

Med hänvisning till det ovan anförda hemställer vi

1. att riksdagen gör ett principuttalande om att lagen om hingstbesiktningstvång oförändrad alltjämt skall gälla,
2. att riksdagen uttalar sig för att lantbruksstyrelsen alltjämt skall vara huvudman för hästaveln,
3. att riksdagen beslutar uppräkna anslaget Främjande av husdjursaveln m.m. från nuvarande 810000 kr. till 1 milj. kr., hingstuppfödningsanstalten Wången bör av dessa medel erhålla 300000 kr.,
4. att riksdagen begär att regeringen måtte uppdra åt domänverket att företräda staten i den tillämnade stiftelsen för Wångens hingstuppfödningsanstalt i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 25 januari 1984

NILS G. ÅSLING (c)

BÖRJE HÖRNLUND (c)

ANDERS DAHLGREN (c)

BERTIL JONASSON (c)

EINAR LARSSON (c)

KARL BOO (c)

CLAES ELMSTEDT (c)